

การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย

นายวิชา มหาคุณ

004682

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต
แผนกวิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๖

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Legal Reasoning

Mr. Vicha Mahakun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School

Chulalongkorn University

1973

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

สมาน งามใจ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ศาสตราจารย์ธานีทร ทรัพย์วิเชียร

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย

ชื่อ นายวิชา มหาคุณ

ปีการศึกษา ๒๕๑๖

บทคัดย่อ

กฎหมายเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยเหตุผล

ปรัชญาเป็นวิชาที่ว่าด้วยเหตุผลและการคิดหาเหตุผล แต่หลักและความเชื่อของปรัชญาเมธีย่อมแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย ซึ่งเมื่อสรุปแล้วหลักและความเชื่อนั้นก็ลงรอยเดียวกันที่ว่า การแสวงหาความรู้โดยอาศัยหลักเหตุผล ยิ่งกว่าอาศัยอำนาจอื่นใดเป็นเกณฑ์กำหนด

เมื่อเราพิจารณาถึงความหมายของกฎหมายจากความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์แล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายคือกฎเกณฑ์หรือแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมที่มีลักษณะบังคับซึ่งรัฐยอมรับและนำไปใช้เพื่อความ เป็นธรรมและความสงบสุขของสังคม กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องก่อปรค้วยเหตุผล ไม่ขึ้นกับอำเภอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กฎหมายเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยเหตุผล เพราะเหตุผลเป็นหัวใจของกฎหมาย เช่นเดียวกับที่เป็นหัวใจของปรัชญา นอกจากนี้กฎหมายยังครอบคลุมศาสตร์ทั้งปวง โดยสะกัดเอาความเห็นของนักปราชญ์ เฉพาะส่วนที่ดีและเหมาะสมมาวางเป็นแนวทางให้ประชาชนยึดถือปฏิบัติ รูปลักษณะและวิถีทางของกฎหมายจึงเป็นอย่างเดียวกับปรัชญานั้นเอง

ตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการคิดหาเหตุผลอย่างถูกต้อง ดังนั้นตรรกวิทยาจึงเกี่ยวพันกับกฎหมายอย่างลึกซึ้งจนแยกกันไม่ออก ไม่ว่าจะเป็

การบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การต่อสู้คดี หรือการตัดสินคดี ก็ต้องอาศัยหลักเหตุผลแห่งตรรกวิทยาเป็นเครื่องมือช่วยทั้งสิ้น กล่าวคือในการร่างกฎหมายผู้ร่างจะต้องค้นคว้าและวางกฎเกณฑ์ให้สมเหตุสมผลในการบังคับใช้กฎหมาย ฝ่ายบริหารก็ต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างมีเหตุผล ในการต่อสู้คดี ผู้ที่เป็นนายแค้นก็ต้องหาเหตุผลมาจูงใจศาลให้คล้อยตามข้อต่อสู้ของฝ่ายตน และในการตัดสินคดี ผู้พิพากษาจะพิเคราะห์ข้อเท็จจริงแห่งคดีโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผลและปรับบทกฎหมายให้สมเหตุสมผลและความเป็นธรรมแห่งคดี

การพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย

การพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย คือกระบวนการค้นหาเหตุผลในกฎหมายให้ได้ข้อความจริงที่ว่า เหตุใดกฎหมายจึงได้บัญญัติขึ้นเช่นนั้น บัญญัติขึ้นโดยมีความมุ่งหมายอย่างไร สมเหตุสมผลหรือไม่เพียงใด โดยจะต้องพิเคราะห์หาเหตุผลตามตัวอักษรแห่งบทกฎหมาย ในเมื่อบทกฎหมายนั้นมีข้อความชัดเจนอยู่แล้ว และพิเคราะห์หาเหตุผลตามเจตนารมณ์แห่งบทกฎหมาย ในเมื่อบทกฎหมายนั้น ๆ บัญญัติไว้เคลือบคลุมไม่ชัดเจน เครื่องมือที่ช่วยค้นหาเหตุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มีอยู่หลายประการคือ :

- ก. เหตุผลของผู้ร่างกฎหมาย
- ข. ความเป็นธรรม
- ค. แนวบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษา
- ง. ลัทธิการเมือง ระบบเศรษฐกิจและสังคม
- จ. ทฤษฎีกฎหมาย

เหตุผลในกฎหมาย

หลักสำคัญของเหตุผลในกฎหมายก็คือ เหตุผลที่ให้ในกฎหมายไม่ว่าจักเป็นเรื่องซึ่งอยู่ในสาขาใดแห่งกฎหมายก็ตาม จักต้องสิ้น กระตักรัด ได้ใจความ อีกทั้งสมเหตุสมผล สอดคล้องต้องกับสามัญสำนึก และเป็นธรรม ในการวิเคราะห์เบื้องสุดท้าย เหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในอาณาจักรของกฎหมาย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Legal Reasoning

Name Mr. Vicha Mahakun

Academic Year 1973

ABSTRACT

Law is the philosophy of reasoning

Philosophy is the science of reason and reasoning. The principles and beliefs of philosophers are as distinct as time; but we may sum up that they are consistent with the search for knowledge which is based on the principle of reason more than on anything else.

When we consider the meaning of law from the jurists' standpoint; we will find that law is the rule by which the human behaviour is governed in society for peace, security and justice among its members. The legal rules must have sound reason for their enactment. They do not resort to any arbitrary will, but are based upon the philosophy of reason or logic.

Logic is the art of reasoning. We can not separate logic from law. If any legislation, any government's decision, any argument in court or any judgement is to be respected, it must stand to reason, for example: in making a bill, the legislature must make research

and lay the rules with good reasons; in law enforcement, the Executive must have justification for it; in legal argument, the advocate must seek good grounds so as to persuade the judge to believe them; and when deciding a case, the judge will apply the law to the findings of fact in the case, using sound legal reasoning to support his judgement.

The search for legal reasoning

The search for legal reasoning is the process of seeking reason in the law to discover why the law is so provided; what the intention of the law is, and whether or not it is reasonable. We must search for reason within the letters of its provisions, if it is express, and within the spirit of its provisions, or if it is ambiguous.

The legal reasoning may be drawn from one or more of the following sources:

- (a) reason for its promulgation,
- (b) equity,
- (c) stare decisis,
- (d) political ideology, the economic or social system, and
- (e) theory of law.

Legal Reasoning.

A guiding principle of legal reasoning is:

The reason, which is given in law, no matter what branch of the law it is, must be concise, clear, sound and in accord with common sense and equity.

In the final analysis, the power to reason reigns supreme in the realm of the law.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ท่านศาสตราจารย์ธานีทร กรีวิเชียร ซึ่งได้ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เขียนทั้งในด้านการศึกษาและในด้านการค้นคว้า วิชากฎหมายอย่างลึกซึ้ง และกว้างขวางตลอดมา และยังได้กรุณาได้รับเป็น อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย โดยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้ความสนับสนุนช่วยเหลือผู้เขียนในทุก ๆ ทาง จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงสมความมุ่งหมายทุกประการ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ในการค้นคว้าเพื่อทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน คณบดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประธานกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการให้เปิดการสอนชั้นปริญญาโท ทางนิติศาสตร์ ขึ้นเป็นครั้งแรกใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินการศึกษาและได้ทำวิทยานิพนธ์นี้ ได้กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ และให้ข้อมูลอันมีค่าแก่ผู้เขียน

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ท่านอาจารย์คณิง ภาชัย ผู้เคยบรรยายวิชาปรัชญากฎหมายชั้นปริญญาโท ทางนิติศาสตร์ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนสนใจในวิชาปรัชญากฎหมาย และใคร่ที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป ได้กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำอันมีค่าแก่ผู้เขียน

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนรักของผู้เขียน ๒ ท่านคือคุณ ประพจน์ ศุภรัตน์เมธี และคุณฉนวนพรพรณ จ้าวสุวรรณซึ่งให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้เขียนตลอดมา และขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในความสำเร็จของวิทยานิพนธ์นี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
บทนำ	๑
บทที่ ๑ ปรัชญาที่ว่าด้วยเหตุผลและกฎหมาย	๑
๑. ความหมายของ "ปรัชญา"	๑
๒. ปรัชญาที่ว่าด้วยเหตุผล	๔
๓. กฎหมายคืออะไร?	๑๓
๔. กฎหมายเป็นปรัชญาหรือไม่?	๑๖
๕. ปรัชญาที่ว่าด้วยเหตุผลในกฎหมาย	๑๗
๖. กฎหมายเป็นปรัชญาและกอบประด้วยเหตุผล	๒๒
บทที่ ๒ ตรรกวิทยาและกฎหมาย	๒๔
๑. ความหมายของ "ตรรกวิทยา"	๒๔
๒. วิธีการคิดหาเหตุผล	๒๖
๓. ตรรกวิทยาเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างไร?	๓๑
บทที่ ๓ เหตุผลทั่วไปและเหตุผลในกฎหมาย	๓๔
๑. เหตุผลคืออะไร?	๓๔
๒. เหตุผลทั่วไป	๓๘
๓. ความแตกต่างระหว่างเหตุผลทั่วไปและเหตุผล ในกฎหมาย	๔๒
บทที่ ๔ การพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย	๔๕
๑. หลักการพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย	๔๕
(๑) พิเคราะห์หาเหตุผลตามตัวอักษร	๕๖

	(๒) พิเคราะห์หาเหตุผลตามเจตนารมณ์แห่งบท	
	กฎหมาย	๕๔
	๒. เครื่องมือที่ช่วยค้นหาเหตุผลตามเจตนารมณ์ของ	
	กฎหมาย	๖๑
	ก. เหตุผลของผู้ร่างกฎหมาย	๖๒
	ข. ความเป็นธรรม	๗๕
	ค. แนวบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษา	๘๖
	ง. ลัทธิการเมือง ระบบเศรษฐกิจและสังคม.....	๙๒
	จ. ทฤษฎีกฎหมาย	๑๐๙
บทที่ ๕	เหตุผลของฝ่ายบริหาร	๑๑๙
	๑. เหตุผลในการออกกฎหมายแม่บท	๑๒๔
	(๑) การจัดตั้งศาลปกครองขึ้นเป็นเอกเทศต่าง	
	หากจากศาลยุติธรรม	๑๒๕
	(๒) อำนาจการสอบสวน	๑๓๓
	๒. เหตุผลในการออกกฎหมายฉบับย่อย	๑๓๗
	๓. เหตุผลในการออกกฎหมายพิเศษ	๑๔๐
บทที่ ๖	เหตุผลในการต่อสู้คดี	๑๔๙
	๑. ประวัติการต่อสู้คดี	๑๔๙
	๒. หลักในการต่อสู้คดี	๑๕๖
	๓. การให้เหตุผลในการต่อสู้คดี	๑๖๓
	๔. ตัวอย่างการให้เหตุผลในการต่อสู้คดีที่ผิดหลัก ...	๑๖๗
บทที่ ๗	เหตุผลในการวินิจฉัยคดี	๑๗๕
	๑. วิวัฒนาการของการพิพากษาคดี	๑๗๖
	๒. หลักการวินิจฉัยคดี	๑๘๐

	หน้า
๓. การให้เหตุผลในคำพิพากษา	๑๘๒
(๑) การให้เหตุผลในปัญหาข้อกฎหมาย	๑๘๔
(๒) การให้เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริง	๑๙๐
๔. ตัวอย่างการให้เหตุผลในคำพิพากษาที่บกพร่องหรือ ผิดพลาด	๑๙๓
บทที่ ๕. ขอสรรูปและข้อเสนอแนะ	๒๐๒
๑. ขอสรรูป	๒๐๒
๒. ข้อเสนอแนะ	๒๐๖
บรรณานุกรม	๒๐๙
ประวัติการศึกษา	๒๒๐

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

เหตุผลคือวิญญาณแห่งกฎหมาย เมื่อเหตุผลแห่งกฎหมายบดบังเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายบทนั้นย่อมแปรเปลี่ยนตามไปด้วย (ratio est legis anima, mutatas legis ratione mutatur et lex: Reason is the soul of law; the reason of law being changed, the law is also changed.)

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมที่มีลักษณะบังคับ ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรมและความสงบสุขของสังคม นักนิติศาสตร์เกือบทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าในฝ่ายตะวันตกหรือฝ่ายตะวันออก มีความเชื่อในทางกฎหมายตรงกันว่า กฎหมายขึ้นอยู่กับเหตุผล (reason) ซึ่งมีอยู่แล้วในธรรมชาติ ความถูกต้อง, ผิด, ชอบ, มิชอบ ไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปโดยอำนาจ (power) หรืออำเภอใจ (arbitrary will) ของผู้มีอำนาจแห่งรัฐได้ อยากรู้คดีในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ได้มีนักนิติศาสตร์อีกพวกหนึ่งเห็นว่า กฎหมายขึ้นอยู่กับอำเภอใจของผู้บัญญัติกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ กฎหมายย่อมหาเหตุผลไม่ได้ เจาคาร์บ์ใหญ่ที่ถือทฤษฎีนี้ในประเทศอังกฤษ คือ จอห์น ออสติน (John Austin: ๒๓๓๓-๒๔๐๒) ซึ่งถือหลักว่า กฎหมายเป็นคำบัญชาของผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองของชุมชนแห่งนั้น เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของคำบัญชาที่เป็นกฎหมาย ออสตินจึงใช้คำว่า "โพสิทีฟ ลอว์" (Positive Law) ซึ่งหมายถึงกฎหมายที่บุคคลผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองของชุมชนออกใช้บังคับดังกล่าวนี้ เราเรียกนักนิติศาสตร์พวกนี้ว่าเป็นพวก โพสิทีฟวิสม (positivism) (1)

(1) John Austin, "The Province of Jurisprudence Determined" (ed. Hart, 1954), Introduction to jurisprudence (3th ed, London: Stevens and Sons, 1972), p. 207

เหตุที่เกิดความคิดเห็นเช่นนั้นขึ้น ก็เนื่องจากในระยะสามสี่ร้อยปีมานี้ เริ่มมีการบัญญัติกฎหมายโดยรัฐาธิปัตย์มากขึ้น มีการบัญญัติกฎหมายใหม่ และเปลี่ยนแปลงยกเลิกกฎหมายเก่าแทบทุกวัน ทำให้รู้สึกว่าการกฎหมายนั้นได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ หากกฎหมายที่แน่นอนไม่ได้^(๒)

แต่แท้ที่จริงแล้ว กฎหมายหาได้ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองหรือของฝ่ายนิติบัญญัติแต่อย่างเดียวไม่ เพราะกฎหมายมาจากเหตุผลซึ่งเป็นสากลภาพในมนุษย์^(๓) แม้ส่วนที่ตราขึ้นโดยอำเภอใจของรัฐ หรือของผู้มีอำนาจ เมื่อตราขึ้นแล้วในการตีความก็ยังคงอยู่ในกรอบของเหตุผล ดังเช่นตัวอย่างที่นักกฎหมายผู้มีชื่อเสียงยังท่านหนึ่งแล้วว่า

"... กฎหมายแพ่งว่าด้วยการบังคับจำนอง แต่เดิมมีกฎหมายอยู่ดี ๆ ว่า ถ้าเจ้าหนี้บังคับจำนองได้เงินไม่พอใช้หนี้ ให้เจ้าหนี้เรียกเอาจากลูกหนี้ได้อีกจนครบ แต่ต่อมานักการเมืองเกิดความเสียวกับคนที่เป็นลูกหนี้เขา จึงไปแก้กฎหมายว่าถ้าเจ้าหนี้บังคับจำนองได้เงินไม่พอใช้หนี้ ให้ลูกหนี้เป็นอันหลุดหนี้ไปเลย ตามความจริงแห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น กฎหมายที่แก้ไขใหม่นี้ไม่ได้เป็นประโยชน์อะไรแก่ลูกหนี้ เพราะเงินอยู่ในกระเป๋าเจ้าหนี้ เมื่อออกกฎหมายไม่ดี ไม่เป็นธรรมแก่เขา เขาก็ไม่ควักเงินออกให้กู้ยืม แล้วความเดือดร้อนก็ไปตกอยู่กับคนที่มีความจำเป็นต้องกู้เงินเขาใช้ ... ครั้นจะกู้ให้ได้อีกก็ต้องทำสัญญาให้ไว้แก่เจ้าหนี้เป็นการแก้กฎหมายกลับไปใหม่ว่า ถ้าเจ้าหนี้บังคับจำนองได้เงินไม่พอใช้หนี้ ให้เรียกเอาจากลูกหนี้ได้จนครบ ว่ากันตามบทบัญญัติในประมวลแพ่งมาตรา ๑๑๑ แล้ว สัญญานี้เป็นโมฆะใช้ไม่ได้ แต่ศาลไทยก็ยังตัดสินว่าใช้ได้ จึงเป็นคดีในหลักสมดุลระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการว่าเมื่อกฎหมายออกมาไม่ดี ศาลจะใช้อำนาจตุลาการไม่ยอมรับบังคับให้

(๒) ปรีดี เกษมทรัพย์, คำบรรยายหลักกฎหมายแพ่งทั่วไป ชุด ๑ (กรุงเทพฯ: ไทยสังฆภัณฑการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๘

(๓) W.T.Stace, A Critical History of Greek Philosophy แปลโดยปรีชา ช่างขวัญยืน (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๖๘

ออกมาก็เหมือนกับไม่ได้ออก ... (๔)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้ง กฎหมายก็ยังคงดำเนินไปภายในกรอบแห่งเหตุผลอยู่นั่นเอง เพราะถึงอย่างไรความถูกต้อง, ผิด, ชอบ หรือมิชอบ ก็ไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปโดยอำนาจของผู้มีอำนาจแห่งรัฐ ศาลยังคงวินิจฉัยคดีโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผลอยู่อย่างมิเปลี่ยนแปลง

ความเชื่อที่ว่ารัฐาธิปัตย์เป็นสิ่งสูงสุดทำผิดไม่ได้ เริ่มเสื่อมความนับถือลงในวงการนิติศาสตร์ของยุโรป หลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะในประเทศเยอรมัน ประสพการณ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้นักกฎหมายเยอรมันซึ่งเคยเชื่อว่ากฎหมายขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของรัฐาธิปัตย์และรับใช้ผู้มีอำนาจของรัฐด้วยความสบายใจที่สุด เพราะเขาเหล่านั้นถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของนักกฎหมายที่จะต้องไปคำนึงว่ากฎหมายที่ออกมาควรหรือไม่ควร ชอบด้วยเหตุผลหรือไม่ เขาจะถามแต่ว่ากฎหมายที่ใช้ขึ้น บัญญัติโดยผู้มีอำนาจหรือไม่ ซึ่งในที่สุดพวกเขาต้องยอมรับว่าความคิดดังกล่าวผิดพลาด เพราะกฎหมายไม่ใช่เรื่องของอำนาจล้วน ๆ แต่ประกอบด้วยเหตุและผลซึ่งมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ความคิดเรื่อง "กฎหมายธรรมชาติ" (Natural Law) จึงเริ่มฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

๑. ความเป็นมาและความสำคัญแห่งปัญหา

เนื่องจากเหตุผลเป็นวิญญานของกฎหมายดังกล่าวแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติกฎหมาย การต่อสู้คดี หรือการวินิจฉัยคดีก็ตาม ผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ต่อสู้คดีและผู้วินิจฉัยคดีจำเป็นต้องอาศัยเหตุผลเป็นหลักสำคัญ กล่าวคือ ผู้บัญญัติกฎหมายต้องบัญญัติกฎหมายที่มีเหตุผล ผู้ต่อสู้คดีก็ต้องต่อสู้คดีอย่างมีเหตุผล และผู้วินิจฉัยคดีก็ต้องวินิจฉัยคดีด้วยเหตุผลเช่นกัน กฎหมายใดที่ผู้บัญญัติกฎหมายบัญญัติขึ้นโดยปราศจากเหตุผล กฎหมายนั้น

(๔) ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, "นับถือกฎหมาย" (respect for law), บทบัณฑิตย์, เล่ม ๒๕, ตอน ๔ (ธันวาคม ๒๕๑๑), หน้า ๑๒๘

ยอมไร้คุณค่าและจะถูกละทิ้งไปในที่สุด การต่อสู้คดีที่ปราศจากเหตุผล การต่อสู้คดีนั้นยอมไร้น้ำหนัก ไม่มีเหตุจูงใจให้ศาลเชื่อและวินิจฉัยคดีตาม และเช่นเดียวกัน คำวินิจฉัยของศาลที่ไร้เหตุผล คำวินิจฉัยนั้นยอมทำลายหลักแห่งความยุติธรรม และได้รับการตำหนิติเตียนจากปวงชน

โดยทั่วไปแล้ว กฎหมาย หมายถึงระเบียบข้อบังคับความประพฤติของมนุษย์ที่อยู่ในรัฐ ซึ่งตราขึ้นโดยผู้มีอำนาจสูงสุดของรัฐ แต่ในทางปรัชญาแล้ว กฎหมายมีความหมายลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น กฎหมายเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้มีคุณค่า และใช้คุณค่านั้นเพื่อประโยชน์แก่สังคม เนื่องจากกฎหมายช่วยให้สังคมสงบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความเป็นธรรม และวางรากฐานสิทธิเสรีภาพของสมาชิกในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เจตนารมณ์ของกฎหมายได้แก่การปกป้องคุ้มครองและดำรงไว้ซึ่งสิทธิหน้าที่ของปัจเจกชน ของสังคมและของรัฐ เมื่อสิทธิและหน้าที่เหล่านี้ได้รับการรักษาไว้ ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข สังคมจะสงบเรียบร้อยและบรรลุดังการปกครองที่ดีสุดยอด (๕)

กฎหมายช่วยนำมาซึ่งชีวิตที่ดี ดังนั้นนักปราชญ์จึงเห็นว่า "เป็นหน้าที่ของนักกฎหมายที่ฉลาดที่จะวางกฎต่าง ๆ ทั่วไปเพื่อให้สมาชิกแห่งประชาคมนั้นมีชีวิตที่ดี เพื่อที่จะพัฒนาจิตใจของพลเมือง" (๖) เมื่อกฎหมายมีส่วนช่วยพัฒนา มนุษย์เช่นนี้แล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ จึงไม่ควรถือว่า กฎหมายเป็นเพียงข้อบังคับที่มีบทลงโทษเท่านั้น ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารจะต้องใช้ความพิถีพิถะระหัดในการบัญญัติกฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่พลเมือง ฝ่ายตุลาการก็จะต้องวินิจฉัยคดีด้วยความรอบคอบและเที่ยงธรรม โดยคำนึงถึงหลักความยุติธรรมเป็นสำคัญ กฎหมายที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่พลเมืองและจะ

(๕) กวนโอว, คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (วิชาธรรมศาสตร์) (พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ สำนักพิมพ์ไทเป, ๑๙๗๑), หน้า ๑๒๐

(๖) C.E.M. Joad, The Philosophy, แปลโดยวิทย์ วิศทเวทศย์ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๓), หน้า ๙๕

บังคับใช้แก่พลเมืองได้เสมอหน้ากันนั้น จะต้องเป็นกฎหมายที่มีเหตุผล เพราะ
 เหตุผลเป็นกฎสากลตายตัว ผู้พันมนุษย์ทุกคน ไม่ขึ้นกับผลประโยชน์ ความรู้สึก
 และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด เมื่อนุษย์อยู่ภายใต้กฎหมายที่ดีมีเหตุผล และ
 มีการวินิจฉัยคดีที่เป็นธรรม และสมเหตุสมผลดังกล่าวแล้ว เขาย่อมสามารถพัฒนา
 คนให้มีปัญญา มีคุณธรรมและความรู้ได้อย่างเต็มที่ โดยปราศจากความหวาดกลัว
 และการกดขี่ ทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของรัฐ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมสม
 ดังคำกล่าวของนักนิติศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวอังกฤษชื่อ เจเรมี เบนแธม (Jeremy
 Bentham พ.ศ. ๒๒๙๑-๒๓๗๕) ที่ว่า "ความสุขอันยิ่งใหญ่ของประชากร
 จำนวนมากเป็นบ่อเกิดแห่งศีลธรรมและการบัญญัติกฎหมาย" (The greatest
 happiness of the greatest number is the foundation of
 morals and legislation) (7)

๒. ขอบเขตและวิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเพื่อที่จะพิสูจน์ความจริงที่ว่ากฎหมายซึ่งอำนวย
 ความยุติธรรมให้แก่ประชาชนพลเมืองได้อย่างเต็มที่นั้นจักต้องเป็นกฎหมายที่มีเหตุ
 ผล มิใช่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจของรัฐาธิปัตย์ ตลอดจนการต่อสู้คดีที่ดิเค้นและงัดงาม
 สามารถจูงใจให้ศาลและฝ่ายตรงข้ามคล้อยตามได้นั้น จักต้องเป็นการต่อสู้ด้วย
 เหตุและผลและในการวินิจฉัยคดีของศาลซึ่งเป็นบรรทัดฐานและเป็นหลักให้ยึดถือ
 ปฏิบัติตามมา ก็ต้องเป็นคำวินิจฉัยซึ่งสมเหตุสมผลด้วยเช่นกัน

ในการค้นคว้า ผู้ค้นคว้าประสงค์ที่จะวางหลักเกณฑ์ในเรื่อง "เหตุผล
 ในกฎหมาย" (Legal Reasoning) ตามแนวกฎหมายไทย โดยพิจารณาเปรียบ
 เทียบกับหลักกฎหมายต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา
 และจีน เป็นต้น โดยใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบ Documentary
 research ซึ่งศึกษาจากประมวลกฎหมาย ตำรากฎหมาย และคำพิพากษาของ
 ศาล การศึกษาใช้วิธี Descriptive and analytical method คือพรรณนา

(7) Jeremy Bentham, The Commonplace Book, Works, Vol x,
 p. 142

๖

และวิเคราะห์ โดยเมื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ แล้ว ก็จะทำกรวิเคราะห์และ
วิจารณ์หลักเกณฑ์ตลอดจนประเด็นข้อโต้แย้งที่ข้งปวง พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะเพื่อ
ปรับปรุงกฎหมายไทยทั้งในด้านการบัญญัติกฎหมาย การต่อสู้คดี และการวินิจฉัย
คดีให้เป็นไปตามหลักแห่งเหตุผลในวิชาปรัชญาและตรรกวิทยา เพื่อให้วงการนิติศาสตร์
ของไทยเจริญก้าวหน้าสืบไป

๓. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จักให้ประโยชน์แก่การบัญญัติกฎหมายไทยให้เป็น
ไปโดยถูกต้องตามหลักเหตุผลและความเป็นธรรมและให้ประโยชน์แก่ฝ่ายบริหาร
ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อความเป็นธรรมแห่งสังคม รวมทั้งให้ประโยชน์แก่
ฝ่ายตุลาการเพื่อการวินิจฉัยคดีอย่างมีเหตุมีผล และเป็นประโยชน์แก่ผู้ต่อสู้คดี
ที่จะต่อสู้คดีอย่างสมเหตุสมผลสืบไป

นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จักเป็นเครื่องชี้แนวทางแห่งการศึกษา
กฎหมายให้แก่ผู้ใฝ่ใจในการค้นคว้าวิชากฎหมาย โดยวางหลักเกณฑ์แห่งการ
วิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย ตลอดจนเสนอแนะวิธีการให้เหตุผลทั้งในด้าน
บัญญัติกฎหมาย ในด้านการต่อสู้คดี และในด้านการวินิจฉัยคดี ทั้งตัวอย่างที่ควร
เอาอย่างและที่ไม่ควรเอาอย่าง เพื่อเป็นการเปรียบเทียบกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้
ศึกษากฎหมายได้เข้าใจวิชากฎหมายได้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้นอันจะก่อให้เกิด
เกิดผลดีแก่การใช้กฎหมายในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย